
ZDENKO VOJNOVIĆ
PRILOG POVIJESTI MUZEJA ZA UMJETNOST I OBRT

STANKO STANIČIĆ □ Zagreb

sl. 1. Studentska praksa u MUO-u, ljeto 1953.
Priprema izložbe "Minijatura u Hrvatskoj"
(S lijeva: Zdenko Vojnović, Stanko Staničić,
Vanda Pavelić – Weinert, Đurdica Comisso,
Anka Bulat-Simić, Ksenija Fulgosi Simić).

U plejadi istaknutih osobnosti našega kulturnog života koje su se tijekom stoljetnog protoka vremena izmjenjivale na čelu Muzeja za umjetnost i obrt, istaknuto mjesto pripada Zdenku Vojnoviću. Danas zaboravljen i mladim naraštajima muzealaca gotovo potpuno nepoznat, ostao je u pamćenju starijih muzejskih djelatnika kao vrhunski intelektualac i erudit, a prije svega kao teoretičar i promotor novih pristupa u oživotvorenju ideja suvremene muzeologije. Imali smo povlasticu da slušamo njegova predavanja iz muzeologije – prvi put u povijesti zagrebačkog Sveučilišta, a u praktičnom radu od njega smo učili abecedu muzejske struke i upijali znanja s onih područja umjetnosti i kulture koja tada – kao ni danas – nisu bila uključena u druge studentske kolegije.

Iako je nominalno samo dvije godine bio na čelu Muzeja, svojim je cjelokupnim radom ostavio neizbrisiv trag. Uvodeći nove oblike muzejskog rada, izgradio je temelje

za oblikovanje prepoznatljivog imidža koji Muzej za umjetnost i obrt već desetljećima ima u javnosti.

Zdenko Vojnović rođen je u Zagrebu 1912. godine. Tu je polazio osnovnu i srednju školu, pa je 1931. godine, položivši "viši tečajni ispit", maturirao na I. klasičnoj gimnaziji. Nakon mature upisuje se na Filozofski fakultet Zagrebačkog sveučilišta, i to na tadašnju XXVIII. grupu znanosti, čistu filozofiju. U sklopu prvoga stručnog predmeta upisuje kolegije psihologije, logike i teorije spoznaje, te povijesti filozofije, dok u sklopu drugog predmeta sluša etiku i estetiku. Zanimljivo je da tijekom cijelog studija usporedno sluša predavanja iz povijesti umjetnosti i intenzivno se druži s kolegama s tog studija, koji će kasnije biti njegovi najbliži suradnici u muzejskom radu. Studij filozofije i estetike završava 1935. godine, a znanja stečena tijekom studija uvelike će se odraziti na teoretske postavke njegova kasnijega muzeološkog

sl. 2. Na brodu Dubrovnik – Split, 1951.
(S lijeva: Zdenka Munk, Drago Ivanišević,
Zdenko Vojnović)

sl. 3. Zdenka Munk i Zdenko Vojnović, Borl,
Slovenija, 1952./3.

rada. S grupom kolega povjesničara umjetnosti pokreće i izdaje časopis za umjetnička i kulturna pitanja *Ars*, a godine 1936. uređuje mapu *Hrvatska grafika danas* kao izdanje biblioteke *Ars*. Njegov opširan uvodni tekst mape već tada pokazuje suveren pristup problematiki likovnih umjetnosti, kao i njegovo lijevo ideološko usmjerenje ("ljevičar vanpartijac", kako je kasnije napisao u svojoj autobiografiji). U redakciji su osim njega bili Zdenka Munk, Vanda Weinert (Pavelić) i Jovan Konjović. U to vrijeme Zdenko Vojnović se javlja i drugim tekstovima s područja likovnih umjetnosti, pa se njegovi prilogi objavljuju u *Književniku*, *Hrvatskoj reviji* i *Hrvatskom kolu*. Kao stipendist francuske Vlade dva je semestra studija proveo u Francuskoj.

Svoju djelatnost u Muzeju za umjetnost i obrt Zdenko Vojnović započeo je 1940., najprije u svojstvu knjižničara volontera. Na tom će zadatku proći sve tada uobičajene stupnjeve, od volontera, knjižničara dnevničara, ugovornog knjižničara do vježbenika X. činovničkog razreda. Tih godina Muzej sigurnom rukom vodi prof. Vladimir Tkalčić, koji je ravnateljsku dužnost preuzeo 1933. godine, nakon što je istu dužnost obnašao u zagrebačkome Etnografskome muzeju. Prema njegovu kazivanju, pri dolasku na čelo Muzeja tu je zatekao samo jednog kustosa (Večeslava Henneberga) i dva podvornika. Nešto kasnije, krajem tridesetih godina, uvjeti za stručni muzejski rad postaju povoljniji, pa je u Muzeju osim ravnatelja i dvoje kustosa, Zdenka Munk i Ivan Bach, a u travnju 1940. pridružuje im se knjižničar volonter Zdenko Vojnović, koji je već početkom 1941. primljen u stalni radni odnos.

Uvode se novi oblici muzejskog rada. Stručni sastanci održavaju se svakog petka u poslijepodnevnom i

večernjim satima, (...) jer se stvari ne mogu raspraviti niti rješavati u vrijeme uredovnih sati (...) (kako se navodi u zapisniku jednog sastanka, nap. a.). Iz današnje perspektive izuzetno su zanimljive teme o kojima se raspravljalo na tim sastancima. Ističe se, primjerice, potreba da se u javnosti propagiraju posjeti Muzeju uz stručna vodstva po zbirka, o nužnosti popunjavanja muzejskog fundusa, o organizaciji priredbi različitih sadržaja, npr. događanja *Muzej uveče*, ili "posebne" (tj. povremene) izložbe u organizaciji Muzeja. Zajednički se proučavaju tada dostupna francuska i njemačka djela s područja muzeografije, pa sudionici zaključuju da će rasprave o tezama iz korištene literature biti (...) *prvi teoretski tečaj muzeografije kod nas uopće*. Na jednome od tih sastanaka prof. Tkalčić predlaže novi raspored rada Muzeja, kao i novi raspored izlaganja u XV razdjela. Uz odjele u kojima su sistematske zbirke svrstane prema materijalu, spominju se i tehnološki prikazi umjetnosti i obrta, odjel ("razdjel") suvremene umjetnosti i obrta, kao i odjel za konzerviranje i restauriranje umjetničkih tvorevina. Sustavno se proučava stručna literatura s područja povijesti umjetničkog obrta, o čemu referiraju sudionici sastanaka, svaki za svoje uže područje. Počinju pripremni radovi za izdavanje muzejskog vodiča, odabiru se predmeti iz zbirke za fotografiranje i negativi za izradu klišaja. Međutim, vodič nikad nije objavljen; vjerojatno je razlog tomu bio početak Drugoga svjetskog rata, pa će prvi muzejski vodič u redakciji Zdenka Vojnovića izaći tek 1952. godine. Zanimljive su teme referata i diskusija na tim sastancima. Tako Zdenko Vojnović iznosi *Uvod u povijest umjetničkog obrta*, dok Zdenka Munk govori o problemima numeriranja i izrade etiketa za izložene predmete, kao i o novom načinu vođenja inventarnih knjiga i pisanju inventarnih kartica

sl. 4. Dvorana renesanse. Stalni postav MUO, 1946.

Fototeka: MUO

te uređenju knjižnice na suvremenim načelima. (to je vrijeme nakon njezina jednogodišnjeg studija na École du Louvre u Parizu).

Izbijanjem Drugoga svjetskog rata Muzej nastavlja svoju uobičajenu djelatnost prilagođenu novim ratnim uvjetima. Ono što je karakteristično za to prvo ratno razdoblje (vrijeme je to i uspostave nove države) jest znatno povećanje muzejskoga stručnog osoblja, tako da u to vrijeme u Muzeju, uz dotadašnje stručne suradnike, djeluju i Marcel Gorenc, Aleksandar Perc i restauratorica Jelisava (Lela) Bocarić, a još prije na stručnim sastancima sudjeluje i Tihomil Stahuljak, *asistent dnevnika Konzervatorskog ureda u Zagrebu*, koji tada djeluje u prostoru MUO. Iz tog vremena datiraju i počeci rada muzejske restauratorske radionice, koju

tada vodi Zvonimir Wyroubal, a koja će nakon rata djelovati u sastavu JAZU. Međutim, uprkos ratnim zbivanjima, u Muzeju se nastavljaju stručne rasprave o načinu obrade i prezentacije muzejskog fundusa. Danas, iz povijesne perspektive, izuzetno su zanimljive teze koje su se iskristalizirale u tim diskusijama. Ističe se važnost tehnoloških prikaza obrade pojedinih vrsta materijala, rješavaju se dvojbe oko osnovne koncepcije izlaganja predmeta, tj. o tome treba li predmete izlagati kao cjeline pojedinih stilskih epoha ili tako da izlošci budu razvrstani prema vrsti materijala, a ističe se i potreba da dvije dvorane Muzeja budu namijenjene organiziranju povremenih izložbi. Zdenko Vojnović naglašava važnost prosvjetne uloge Muzeja, što treba uzeti u obzir kao jednu od najvažnijih odrednica pri izradi

sl. 5. Dječja likovna radionica, Muzej za umjetnost i obrt, 1953.
Fototeka: MUO

konceptije izlaganja muzejskih predmeta. Iako je u to ratno vrijeme muzejska djelatnost umnogome usmjerena na spašavanje ratom ugroženih spomenika kulture (važnu ulogu u organizaciji i provedbi te djelatnosti imao je Zdenko Vojnović), ipak se ne zanemaruje ni redovita muzejska djelatnost. Tako se krajem 1942. i početkom 1943. organiziraju predavanja za stručno obrazovanje podvornika, koja se održavaju u *dvorani stare knjižnice*, a popraćena su projekcijama *na novom muzejskom diaskopu*. Osim djelatnika MUO, predavanjima prisustvuju i oni iz Etnografskog muzeja, a slušaju ih i stručni suradnici obaju muzeja.

Krajem 1943. Zdenko Vojnović, *knjižničar-vježbenik Hrvatskog državnog muzeja za umjetnost i obrt*, polaže stručni ispit za zvanje knjižničara *kao tehničke struke drž. znanstvenih zavoda*. Time postaje prvim stručno kvalificiranim knjižničarom u povijesti Muzeja za umjetnost i obrt. Nešto ranije te godine Zdenko Vojnović u Muzeju organizira stručni sastanak knjižničara zagrebačkih muzeja, na kojemu ih upoznaje s radom i novim ustrojem muzejske knjižnice.

Početak 1944. godine značio je prekretnicu u životu Zdenka Vojnovića. Sudbonosna zbivanja koja su slijedila ozbiljno su narušila njegovo ionako krhko zdravlje i na kraju prouzročila njegovu preranu smrti s tek navršene

42 godine. Još od studentskih dana osvjedočeni lijevičar, tijekom rata Zdenko Vojnović djeluje ilegalno kao član antifašističke grupe. Izbjegavši u posljednji trenutak uhićenje, 20. veljače 1944. napušta Zagreb i zajedno s kolegicom i životnom suputnicom Zdenkom Munk odlazi u partizane. Već sljedećeg dana, 21. veljače 1944., tadašnje Ministarstvo narodne prosvjete izdaje naredbu kojom se Zdenko Vojnović otpušta iz državne službe.

Odlazak iz Zagreba značio je i početak njegove kalvarije, koja će u tom dijelu Vojnovićeva života ipak sretno završiti u ljeto 1945. godine. Boravak u partizanima nije trajao dugo. Kao kulturni djelatnik radi na području Žumberka, gdje ga već nakon nekoliko tjedana, 9. travnja, zarobljavaju pripadnici SS postrojbi. Da bi izbjegao daljnja mučenja, pokušava samoubojstvo i dopijeva u njemačku vojnu bolnicu u Karlovcu, odakle je kasnije prebačen u sabirni logor u Jankomiru. U kolovozu 1944. upućen je na prisilni rad u Beč, kvalificiran kao "teški radnik". Prema svjedočenju prof. Tkalčića, iz Beča se nekoliko puta uspio javiti njemu i obitelji. Kao aktivist ilegalne antifašističke grupe, u ožujku 1945. dopijeva u zatvor Gestapoa, gdje ponovno pokušava samoubojstvo, nakon čega je u vrlo teškom stanju prebačen u bolnicu, u kojoj je dočekao i kraj rata. Prvim transportnim bolesničkim vlakom 20. lipnja 1945.

godine stiže u Zagreb i već istoga dana javlja se na svoju redovitu dužnost u Muzeju.

Povratak u Muzej značio je za Zdenka Vojnovića nov uzlet u muzeološkom djelovanju. Uz punu potporu ravnatelja prof. Tkalčića, inicira i provodi niz novih oblika muzejskog rada kojima je cilj približavanje muzejskih sadržaja širokom krugu korisnika. Jedan od prvih zadataka koje je u tim poslijeratnim godinama trebalo ostvariti bio je stalni postav muzejskih zbirki utemeljen na novim znanstvenim i muzeološkim načelima. Već početkom 1946. godine Zdenko Vojnović realizira izložbu *Povijest Muzeja za umjetnost i obrt*, a nešto kasnije iste godine izrađuje plan tematskog postava razvoja kulture stanovanja i stilskog namještaja od 14. do 19. stoljeća. Godine 1947. izrađuje plan tematskog postava *nekih područja umjetnosti i obrta u zbirkama Muzeja za umjetnost i obrt*, čime su bile obuhvaćene sistematske zbirke keramike, stakla i metala. Krajem te godine, rješenjem republičkog Ministarstva prosvjete, Zdenko Vojnović unaprijeđen je u zvanje kustosa.

U svibnju 1950. u sklopu stalnoga muzejskog postava, uređuje Odlj. sakralne umjetnosti, koji je u skladu s tadašnjom ideologijom bio prezentiran pod naslovom *Umjetnost u službi crkve*.

U realizaciji tih projekata sudjeluje ekipa vrsnih stručnjaka koji tih godina započinju svoju djelatnost u Muzeju. Još za vrijeme rata u Muzeju se zapošljava Olga Klobučar, neposredno nakon rata dolazi Vanda Pavelić-Weinert, pa će njih dvije, uz dr. Ivana Bacha, u Muzeju provesti i cijeli svoj radni vijek. Uz njih je i Verena Han (Manč), koja se već 1946. rješenjem Ministarstva prosvjete *premješta po potrebi službe* u Modernu galeriju u Zagrebu. Početkom pedesetih godina, nakon osnutka Muzeja primenjene umetnosti u Beogradu, Verena Han prelazi na rad u tu ustanovu. Krajem 1946. na mjesto pripravnice postavljena je Vesna Jiroušek (Novak), koja početkom 1948. daje otkaz u Muzeju za umjetnost i obrt i rješenjem *Ministarstva prosvjete po potrebi službe upućuje se na rad u Otsjek za muzeje Odlj. za kulturu i umjetnost Ministarstva prosvjete NRH*.

Na inicijativu Zdenka Vojnovića tih se godina otvara i radno mjesto likovnog suradnika. Prvi je taj posao obavljao Edo Kovačević, koji je, osim poslova na stalnom postavu i likovnom prezentiranju brojnih povremenih izložbi, vodio i dječju likovnu radionicu. Muzejsku knjižnicu kraće vrijeme vodi Greta Šurina, nakon nje Vesna Barbić, a 1952. knjižničarkom postaje Nada Čavić, koja će taj posao obavljati sve do odlaska u mirovinu. Iste godine iz Arheološkog muzeja dolazi Anka Bulat-Simić i postaje voditeljicom Zbirke slikarstva i skulpture, a nešto kasnije na novootvoreno mjesto muzejske povjesničarke dolazi Miroslava Despot, koja će nekoliko godina voditi i sektor muzejske pedagogije.

Uređenjem izložbene dvorane u prizemlju muzejske zgrade započinje nova muzejska djelatnost – konti-

nuirano organiziranje povremenih izložbi, čime Muzej za umjetnost i obrt postaje mjesto važnih zbivanja u likovnom životu Zagreba. To su bile izložbe najrazličitijih tema. Na njima su prezentirane pojedine zaokružene cjeline iz muzejskog fundusa, upotpunjene predmetima iz drugih muzejskih ili privatnih zbirki, a njihovi autori mahom su bili muzejski stručnjaci (npr. *Željezo iz fundusa, Keramoplastika kroz vjekove, Oblici odjeće od antike do početka XX st. Minijatura u Hrvatskoj*). Priređivane su samostalne ili grupne izložbe istaknutih likovnih umjetnika, gostujuće izložbe iz drugih gradova tadašnje države, kao i izložbe iz inozemstva, među kojima je svakako najznačajnija bila reprezentativna izložba francuske tapiserije, organizirana 1953. u suradnji s Mobilier National iz Pariza. U nastojanju da oživotvori već tada aktualne ideje o suvremenome "živom muzeju", Zdenko Vojnović nastoji uvesti što intenzivniji kulturni i prosvjetni rad muzeja s publikom. S tim se ciljem početkom 1950-ih godina u suterenu muzejske zgrade uređuje suvremena predavaonica opremljena novom tehničkom aparaturom, koja je omogućivala projekcije filmova, održavanje predavanja uz dija pozitive, kao i nastavu u sklopu muzejske pedagogije, a niz godina tu se održavaju i mnogi stručni skupovi. Uz predavanja muzejskih stručnjaka, na kojima i sam sudjeluje, Zdenko Vojnović u tom prostoru organizira i večeri poezije, pa je na jednome od tih recitala nastupila i poznata njemačka dramska umjetnica Tilla Durieux, koja je tada živjela u Zagrebu.

O teoretskim načelima i idejnoj podlozi prezentacije stalnog postava Muzeja u poslijeratnom razdoblju Zdenko Vojnović piše u časopisu *Arhitektura* (9-12, 1951.).

Iz tog teksta vidljivo je da je način prezentacije muzejske građe koji inicira i vodi Zdenko Vojnović ostao aktualan sve do danas i bio je temeljem svih kasnijih prezentacija tog materijala tijekom pedesetak godina novije povijesti Muzeja. Sve to, dakako, u neusporedivo povoljnijim uvjetima i u znatno proširenom i daleko bolje i suvremenije opremljenom prostoru nego u Vojnovićevo vrijeme.

U uvodnom dijelu spomenutog teksta on ističe da su suvremeni muzeološki postav i interpretacija muzejske građe nastali u punom smislu riječi tek u poslijeratnim godinama, kada su (...) *idejne, kadrovske, ekonomske i tehničke mogućnosti omogućile da se suvremena muzeološka načela ostvare i u našoj sredini*. Zanimljivje su usporedbe dotadašnjeg načina izlaganja zbirke stilskog namještaja i novog načina, ostvarenoga na temelju suvremenih muzeoloških načela. U Vojnovićevoj koncepciji postav zbirke namještaja postaje okosnicom prikaza povijesti oblikovanja u pojedinim stilskim razdobljima, što će ostati osnovnom premisom izlaganja kompleksne građe Muzeja za umjetnost i obrt sve do danas. U dotadašnjoj praksi namještaj je bio komponiran u rekonstruirane cjeline unutrašnjosti koje su trebale dati izmišljenu kulturno-povijesnu sliku proteklih epoha, za što nije postojala realna osnova koju bi pružao sastav

sl. 6. Djelatnici i suradnici MUO-a na proslavi 70-godišnjice prof. Vladimira Tkalčića, Muzej za umjetnost i obrt, 1953. (U sredini gđa Antonija Tkalčić, desno prof. Vladimir Tkalčić, lijevo prof. Zdenko Vojnović)

Fototeka: MUO

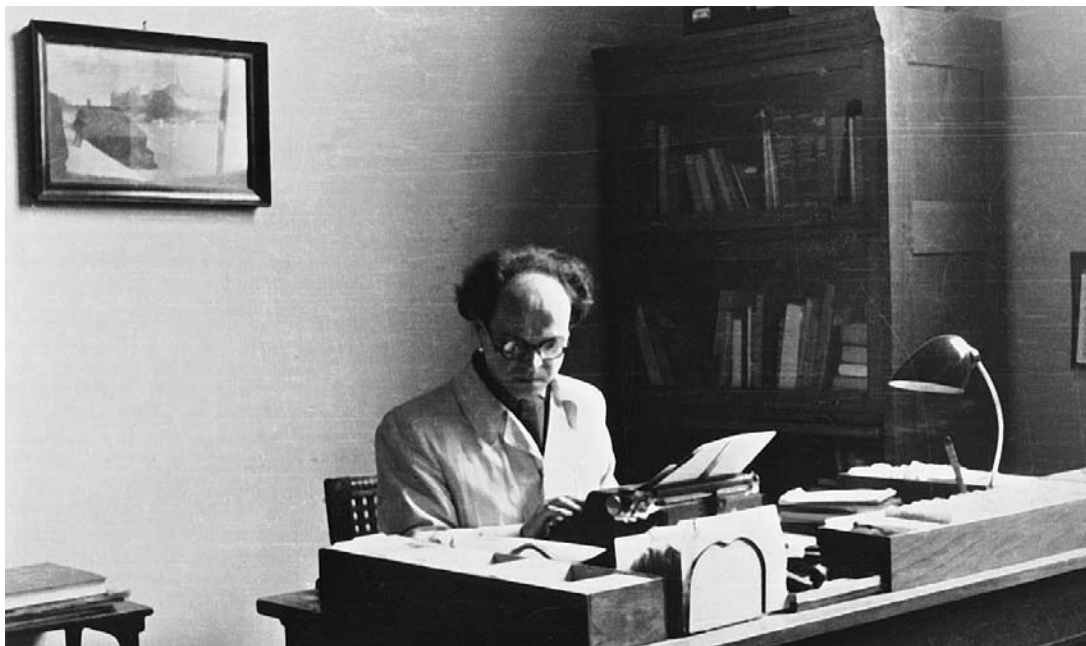
zbirke. Primjerci namještaja u novom se postavu izlažu kao djela primijenjene umjetnosti, a razmještaj pojedinačnih primjeraka sugerira njihovu funkciju u interijeru. Pripadajući komadi pojedine grupe (garniture) izlažu se zajedno samo ako takva garnitura čini cjelinu neke stilske koncepcije (npr. namještaj iz razdoblja bidermajera). Ono što je bitno u takvoj koncepciji izlaganja svakako je izbjegavanje anegdoticnosti u korist isticanja vrijednosti svakoga pojedinog izložka, što logično vodi dosljednom ostvarivanju jedinstva postava u ostalim sustavskim zbirkama koje svojim sadržajima i načinom izlaganja prate osnovnu koncepciju. Prema Vojnoviću, muzejski bi postav trebao pokazati i odnose ekonomske osnove pojedinih povijesnih epoha i njihove kulturne dogradnje, tj. pokazati i spoznati i ekonomiku te proizvodnje unutar same likovne proizvodnje.

U svjetlu takvih Vojnovićevih ideoloških razmišljanja zanimljiva je njegova oštra kritika (nije objavljena) načina izlaganja umjetničkih predmeta u postavu Kneževa dvora u Dubrovniku u povodu održavanja prvoga Dubrovačkog festivala 1950. godine. Izložbi zamjera *bezidejnost, tematsku nejasnoću s notom romantičnog lokalnog patriotizma. Kritizira tematski moto izložbe – Dvoru se vraća njegov prvašnji izgled (...), jer prema podacima u katalogu izloženi predmeti u najvećoj mjeri nisu izvorni i autentični dijelovi opreme samog dvora, tako da dvorane pružaju dojam neke kulturno-povijesne zbirke pokušstva, umjetnoobrotnih predmeta i portreta.* Takvo je Vojnovićevo stajalište iz današnje perspektive neprihvatljivo, u pristupu temi bio je pogrešan samo izričaj o vraćanju *prvašnjeg izgleda* Dvoru. Jer, postavljanje kulturno-povijesne zbirke u dvorane Kneževa dvora svakako je bilo hvale vrijedan podvig to više što je najveći dio izloženih predmeta skupljen na području grada Dubrovnika izravno ili neizravno vezan za njegovu prošlost. Među drugim izložbama koje su održane u

povodu prvoga Dubrovačkog festivala, Vojnović ističe izložbu etnografske građe dubrovačkog kraja, za koju smatra da *spada među naša najbolja suvremena muzeološka ostvarenja.*

Svakako je potrebno istaknuti i Vojnovićev pedagoški rad s novim naraštajima studenata različitih stručnih usmjerenja. U tom kontekstu najznačajnije Vojnovićevo dostignuće svakako je osnivanje kolegija muzeologije na zagrebačkom Filozofskom fakultetu, prvoga u tadašnjoj državi, koji njegovim zauzimanjem počinje raditi u jesen 1950. Vojnović uvodi i ljetnu studentsku praksu u Muzeju za umjetnost i obrt, u sklopu koje mladi potencijalni muzejski djelatnici trebaju steći znanja praktičnog rada u muzeju. Tih godina Vojnović je i predavač povijesti umjetnosti na Akademiji likovnih umjetnosti, na Visokoj pedagoškoj školi, kao i na novoosnovanoj Akademiji za kazališnu umjetnost.

Značajan je bio i udjel Zdenka Vojnovića pri osnivanju stručnih udruženja muzejskih djelatnika, kako republičkih, tako i saveznih, u kojima on tada obnaša i brojne vodeće dužnosti. Duhovnu klimu vremena možda će nam najbolje ocrtati Vojnovićev referat s naslovom *Ideološka struktura muzeja*, održan na konferenciji muzealaca u travnju 1950. Referat razrađuje problem idejnosti u prezentaciji muzejske građe, (...) *onakve idejnosti kakvu izgrađuje naše socijalističko društvo*, i u njemu Vojnović zaključuje da ni građanska muzeologija nije olako prelazila preko tih problema, a (...) *slučaj s Informbiroom onemogućuje bilo kakvu komparaciju s njihovim radom. Uvid u muzeologiju Sovjetskog Saveza i zapadnih zemalja bio bi neobično dragocjen za razvitak naše vlastite idejnosti. Naš položaj u tom pravcu sasvim je izuzetan. Mi smo zapadne zemlje prevazišli u svim vidovima i formama kojima se muzeologija može izraziti (!). Ako bi se i moglo štogod preuzeti*

sl. 7. Zdenko Vojnović za radnim stolom, MUO, 1950.

Snimila: Zdenka Munk

od građanske muzeologije, to bi bilo u čisto tehničkom smislu. Tu naročito treba potcrtati rad muzeja NR Hrvatske i NR Slovenije, svojom tradicijom i rezultatima one vidno otskaču. Danas začuđuje raskorak između Vojnovićevih teoretskih razmišljanja i praktičnih ostvarenja u muzeološkoj prezentaciji građe, čemu je uzrok sigurno bio politički diktat vremena. Naime, Vojnović je, iako lijevo orijentirani intelektualac, ipak bio odgojen i formiran na zasadama zapadne građanske kulture. Takvim smo ga doživljavali i mi, njegovi studenti, impresionirani širinom njegova obrazovanja i kozmopolitskim pristupom problemima europske kulture, bez pozivanja na marksističku filozofiju kao nužan preduvjet svakog djelovanja na području kulture. (Događalo se to dvije godine nakon spomenutog referata, u vrijeme osjetnog popuštanja dogmatskih pritisaka.) Navedeni citat iz njegova referata o *prevazilaženju svih vidova i forma zapadne muzeologije* mogao bi uvjetno vrijediti za Muzej za umjetnost i obrt, koji je već u Vojnovićevo vrijeme, a osobito u doba kada njime upravlja Zdenka Munk, daleko ispred mnogih velikih i neusporedivo bogatijih europskih muzeja tog profila, kako prezentacijom materijala, tako i svojom cjelokupnom djelatnošću.

Svoje viđenje muzeoloških problema primijenjene umjetnosti Vojnović iznosi u referatu održanome 1951. na radnoj konferenciji muzeja primijenjenih umjetnosti u Zagrebu. U njemu iznosi niz zanimljivih teoretskih zapažanja, od problema nejasne determinacije pojma *primijenjena umjetnost*, kao i problema muzeološke obrade tog područja, do potrebe razrade tipologije glavnih muzeja te građe i odnosa sa zbirkama i odjelima takve građe u ostalim muzejima (matičnost!), kao i povezivanja znanstvenoistraživačkih rezultata muzeja primijenjene umjetnosti s rezultatima opće znanosti o umjetnosti, odnosno o rezultatima povijesti naše umjetnosti i kulture.

Nakon odlaska prof. Vladimira Tkalčića u mirovinu, rješenjem republičkog Savjeta za prosvjetu, nauku i kulturu od 18. lipnja 1952. Zdenko Vojnović postavljen je na mjesto direktora Muzeja za umjetnost i obrt. Nešto kasnije iste godine imenovan je i direktorom Muzeja maršala Tita u Kumrovcu, pa će u tom svojstvu izraditi idejni plan prvoga stalnog postava te ustanove u čijoj je realizaciji i sam sudjelovao. Osim njega, u ostvarenju tog projekta rade prof. Marijana Gušić kao savjetnica za etnologiju kumrovečkog kraja i likovni suradnik Edo Kovačević. (Nešto kasnije vođenje kumrovečkog Muzeja preuzeo je Etnografski muzej iz Zagreba.)

U to vrijeme Zdenko Vojnović odlazi na stručno putovanje u Švicarsku i Francusku, a posjećuje i Beč, ovaj put kao slobodan čovjek kojega od zatočeničkih dana u tom gradu dijeli samo nekoliko godina. S tog putovanja sačuvana je bilježnica u koju on pedantnom akribijom bilježi svoja zapažanja i impresije o viđenome.

Velik izazov za Zdenka Vojnovića bila je reprezentativna izložba francuske tapiserije, organizirana u Muzeju za umjetnost i obrt 1953. kao rezultat suradnje s Mobilier National iz Pariza. Bio je to prvorazredni događaj u kulturnom životu Zagreba, jer je izložba prvi put u povijesti pokazala domaćoj javnosti taj značajni segment francuske umjetnosti u širokom vremenskom rasponu od srednjeg vijeka (*Dama s jednorogom*) do suvremenih ostvarenja (tapiserije Jeana Lurçata). Postav izložbe bio je velik problem za organizatore, jer je Muzej u to vrijeme imao samo jednu dvoranu za povremene izložbe. Da bi se osigurao odgovarajući prostor, bilo je potrebno maknuti stalni postav na prvom katu Muzeja. Maksimalna angažiranost oko organizacije izložbe bila je pogubna za Vojnovićevo ionako narušeno zdravlje. U jesen 1954. on doživljava moždani udar, nakon čega gotovo pola godine provodi na bolničkom liječenju.

O njegovu duševnom stanju u tom posljednjem razdoblju života svjedoči nam pismo upućeno prijatelju (Pavelu ?) 27. svibnja 1954., iz kojega donosimo nekoliko izvadaka: (...) *Nakaradno je kretati se u ovim prostorima ovako nemoćan, gotovo nepokretan, činim se samom sebi stranac. Osiguran sam doduše optimističkom injekcijom moga skorog oporavka i prevladanog stanja, ali ja nisam restituiran. Ipak sam izgubio 6 mjeseci života točno u času kad sam bio kao napeti luk. Sve je to klinički ispalo dobro, ali sam sav nagrižen od 160 dana bolnice, samotovanja, ovoga čepkanja po nemoćima vlastitog tijela, beskonačnih razgovora s liječnicima, stranima kao i ljudi s kojima sam ležao (...). Otpušten sam iz klinike kao "izliječen", tako piše u otpusnici. Početkom lipnja idemo na klimatsko liječenje u Opatiju (sa suprugom Zdenkom Munk, nap. a.). Osjećam se dobro kao i cijelo vrijeme liječenja. Izvjesne nepokretnosti još su posljedica apopleksije i ne znam kako će dugo trajati. Dio moga stanja ide i na račun posljedoperativnog stanja (...). U svemu tome ja ne odmaram, stalno konferiram s mojima iz muzeja (...).*

U svibnju te godine Zdenko Vojnović stječe zvanje znanstvenog suradnika, ali u Muzej se nije vratio. Nesretan pad na skliskom kamenu uz more u Opatiji prouzročio je teško oštećenje bubrega, pa je u kritičnom stanju prebačen u riječku bolnicu. Taj posljednji udarac njegov organizam nije izdržao. Umro je u Rijeci 15. srpnja 1954., četiri mjeseca nakon što je navršio 42 godine. Za manje od četrnaest godina aktivnog djelovanja taj je izuzetni čovjek i stručnjak stvorio temelje za ostvarenje vizije muzeja kao suvremene, dinamične ustanove, široko otvorene svim izazovima modernog doba.

Napomena: Pri izradi ovog teksta korišteni su podaci iz arhiva Muzeja za umjetnost i obrt i personalnog dosjea Zdenka Vojnovića.

Primljeno: 12. ožujka 2008.

BIBLIOGRAFIJA ZDENKA VOJNOVIĆA

- Fran Šimunović, Studije iz Španije*, Književnik, 10, Zagreb, 1935.
Dr. Josip Draganić, Prikazi o umjetnosti, Književnik, 11-12, Zagreb, 1935.
Slavko Tomerlin izlaže, Književnik, 11-12, Zagreb, 1935.
Naša suvremena grafika, Hrvatsko kolo, Zagreb, 1936.
Hrvatska grafika danas, Ars, Zagreb, 1936.
Profil jedne likovne sezone, Ars, Zagreb, 1937.
Izložba Otona Postružnika, Ars, Zagreb, 1937.
„Sence“ Mibe Maleša, Ars, Zagreb, 1937.
Post festum hrvatskih umjetnika, Hrvatska revija, 1, Zagreb, 1937.
Studija o hrvatskoj grafici, Hrvatsko kolo, Zagreb, 1939.
Umjetni obrt na drugoj izložbi ULUH-a, Republika, 7-8, 1947.
Priznanje hrvatskoj umjetnosti, Hrvatsko kolo, 2, Zagreb, 1948.
Prvi kongres likovnih umjetnika Jugoslavije, Republika 2, 1948.

- Protiv naturalizma u slikarstvu*, Hrvatsko kolo, 3, Zagreb, 1948.
Idejnost u muzejima, Historijski zbornik, 1-4, 1948.
Predavanja iz likovne umjetnosti, Kulturni radnik, 4, 1951.
Muzej za umjetnost i obrt u Zagrebu, Arhitektura, 9-12, 1951.
Povijesni muzeji Francuske, Historijski zbornik, 1-4, 1953.
Naučno prosvjetni zadaci muzeja, Muzeologija, 1, 1953.

O ZDENKU VOJNOVIĆU SU PISALI

dr. Ivan Bach: *Prof. Zdenko Vojnović*, Vijesti Društva muzejsko-konzervatorskih radnika NR, god.?

dr. Lelja Dobronić: *Vojnović Zdenko*, Enciklopedija likovnih umjetnosti, 4, Jugoslavenski leksikografski zavod, Zagreb, 1966.

A CONTRIBUTION TO THE HISTORY OF THE MUSEUM OF ARTS AND CRAFTS: ZDENKO VOJNOVIĆ

Among the luminaries of Croatian cultural life who during the course of one hundred years have successively occupied the top job in the Museum of Arts and Crafts, Zdenko Vojnović occupies a particularly prominent place. Today forgotten and almost completely unknown to the younger generations of museumists, he has remained in the memory of older museum officers as a supreme intellectual and scholar, above all as a theorist and promoter of new approaches in bringing to life the ideas of contemporary museology.

Although he was nominally only two years in charge of the Museum of Arts and Crafts (from 1952 to 1954), he left an indelible trace with the whole of his work. Bringing new forms of museum work into its practice, he built the foundations for the shaping of the recognisable image that the MAC has had in the public mind for several decades now. In Vojnović's conception the display of the furniture collection became the hub of the depiction of the history of design in given stylistic periods, and remained the premise for the exhibition of the complex material of the MAC until the present day.

He stated his vision of the museological problems of applied art through a number of interesting theoretical observations, from the problem of the unclear determination of the concept of applied art, and the problem of the museological treatment of the area, to the need for working out a typology of principal museums and principal material and the relationships with the collections and departments in other museums (the main museum concept), and the linkage of scholarly research results of applied arts museums with the results of general scholarship and science about art, the results of the history of our art and culture.

Certainly needing to be pointed out is Vojnović's teaching work with the new generations of students of different disciplines, as well as the considerable share of Zdenko Vojnović in the professional associations of museum officers, at both republic and federal levels, in which he at the time had numerous and leading duties.

He died in Rijeka on July 15, 1954, four months after his 42nd birthday. In fewer than fourteen years of active operation, this exceptional man and expert created the foundation for the realisation of the museum as a contemporary and dynamic establishment, wide open to all the challenges of the modern age.